

Το πρώτο ταξίδι στην Ακαρνανία το είχα κάνει πέρυσι (Οκτώβρης 2004), ακολουθώντας την εκδρομή που οργάνωσε ο γιατρός **Θέμος Γκουλιώνης** από το Ναύπλιο. Σκοπός μας να συναντήσουμε τα άγρια άλογα του βουνού **Πεταλάς** τα οποία ζούσανε, όπως φαίνεται, στη χώρα κάποιου απίστευτου για τον 21ο αιώνα, μύθου και τα οποία είχαν ήδη κερδίσει τη δημοσιότητα, όχι όμως και την εξασφάλιση της επιβίωσής τους. Και πώς θα μπορούσαν, αφού ο τόπος που ζούσαν εδώ και χιλιάδες ή τουλάχιστον εκατοντάδες χρόνια, είχε επιλεγεί για να φιλοξενήσει τον απαραίτητο, αλλά απ' ό,τι φαίνεται, πρόχειρα σχεδιασμένο, ΧΥΤΑ!

ΚΕΙΜΕΝΟ:

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΠΛΑΣΣΑΡΑ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΥΛΩΝΑΣ

Ακαρνανία

Ανακαλύπτοντας τη θαυμαστή γη των Ακαρνάνων

Πεταλάς / Στράτος / Λεπενού / Βελανιδοδάσος / Ρίγανη / Παλαιομάνινα

ΑΛΛΑ ΑΣ ΠΑΡΟΥΜΕ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ.

Τέλος του 2003, διαβάζοντας τυχαία την εφημερίδα του Αγρινίου "Αναγγελία", μαθαίνω πρώτη φορά για την ύπαρξη των ελεύθερων αλόγων και για τον κίνδυνο που διέτρεχε ολόκληρος ο σημαντικός βιότοπός τους, από την επιλογή του ως Χώρου Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ). Ένας βιότοπος που εκτός από τα άλογα, συνόρευε με αρχαιολογικούς χώρους, τρεχούμενα νερά, δασικές εκτάσεις κλπ., ενώ η τεχνητή, αρδευτική λίμνη **Στράτου** βρισκόταν σε χαμηλότερο επίπεδο από τα σχεδιαζόμενα έργα και κινδύνευε άμεσα με μόλυνση των νερών της.

Υστερα από έρευνα, έμαθα ότι τα άλoγα, εκτός από ελάχι-

στα, δεν εγκαταλείφθηκαν την εποχή της μηχανοποίησης, αλλά ανήκουν στην **αρχαία φυλή της Πίνδου** (καθηγητής **Γ. Μενεγάτος**) και βρίσκονται στο χώρο αυτό από τα πανάρχαια χρόνια. Αυτό φαίνεται και από τους τοπικούς μύθους για "αλογανθρώπους", από τις ζωντανές μαρτυρίες των γερόντων αλλά κυρίως από τα χαρακτηριστικά τους.

Πρώτη μου αντίδραση ήταν να γράψω μερικά άρθρα σε έντυπα με τα οποία συνεργαζόμουν, για το θέμα. Ανάμεσα σ' αυτά και ένα που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα "Καθημερινή" (25/1/2004). Ύστερα όλα πήραν έναν απρόσμενο δρόμο:

Το άρθρο έπεσε στα χέρια της Γερμανίδας δημοσιογράφου **Petra Wilhelm**, η οποία βρισκόταν στην Αθήνα για την κάλυψη της Ολυμπιάδας. Εκείνη εντυπωσιάστηκε φαίνεται από τα τεκταινόμενα στη γη των Ακαρνανών, μετέφρασε το άρθρο στα γερμανικά, το έστειλε στη Γερμανία όπου το διάβασε η ευρωβουλευτίνα των Πράσινων **Heide Ruhle** και αποφάσισε να κάνει επερώτηση στο Ευρωκοινοβούλιο για τον βίδυνο καταστροφής ενός τόσο σημαντικού βίτοπου. Και μάλιστα με... ευρωπαϊκά κονδύλια, αφού χρηματοδότηση για το έργο είχε ζητηθεί από το Ταμείο Συνοχής της Ε.Ε.!

Αυτή ήταν η πρώτη μου, κάπως επεισοδιακή, επαφή με την Ακαρνανία, την οποία όμως ως τόπο την αγνοούσα, και γι αυτό η περιέργειά μου ήταν μεγάλη.

Πραγματική επαφή με τον τόπο, όπως είπα, μου έδωσε εκείνη η εκδρομή που ξεκίνησε από το Ναύπλιο, ένα καταμεσίμερο του Οκτώβρη, την ώρα που εγώ έφτανα από την Αθήνα.

Από το Ναύπλιο βγήκαμε πάλι στην Εθνική οδό Κορίνθου-Πατρών, φτάσαμε στο Ρίο, περάσαμε την καινούρια γέφυρα και πήραμε το δρόμο για το Αγρίνιο. Φτάσαμε βραδάκι κι αποφασίσαμε να ξεκουραστούμε για την αυριανή, γεμάτη συγκινήσεις όπως ελπίζαμε, μέρα.

Τα ελεύθερα λόγια

ΞΕΚΙΝΑΜΕ ΑΡΚΕΤΑ ΝΩΡΙΣ. Ξεναγός μας ο **Βασίλης Μυλωνάς**, καθηγητής στο γυμνάσιο αλλά και ερασιτέχνης φωτογράφος. Οι φωτογραφίες των αλογίστων κοπαδιών που κατάφερε να βγάλει, είναι εντυπωσιακές και έχουν δημοσιευτεί πολλές φορές στον τοπικό τύπο. Λίγο έξω από το Αγρίνιο, μας περιμένει ο αδερφός του με το αγροτικό αυτοκίνητο. Δεν υπάρχει μαθαίνουμε, καμία υποδομή, που θα έκανε το χώρο επι-σκέψιμο, και μόνο τα αγροτικά ή τα 4X4, μπορούν να σκαρφαλώσουν στον Πεταλά.

Για 15 περίπου χιλιόμετρα προχωρούμε ΒΔ στον κεντρικό δρόμο και ύστερα αρχίζουμε ν' ανηφορίζουμε. Ο στριφογυριστός χωματόδρομος μας ανεβάζει σκαλί-σκαλί στο βουνό Πεταλάς. Γύρω μας φτωχή, θαμνώδης βλάστηση. Κάποτε ήτανε δάσος μα κήκε σε πυρκαγιές του 1987. Τότε, υπήρχαν εδώ αγριογούρουνα, ελάφια, αετοί... Αναρωτιόμαστε αν θα είμαστε τυχεροί να συναντήσουμε τουλάχιστον τα **άλoγα**. Δεν είναι εύκολο, μας πληροφορούν. Αλλάζουν θέση διαρκώς, ψάχνοντας για τροφή και νερό και αναζητώντας ασφάλεια. Ανεβαίνουμε πιο ψηλά και κοιτάζουμε πια προς τα κάτω. Η λίμνη Στράτος κάτω δεξιά, αριστερά απέναντι, οι κορυφές του Πεταλά. Το αγροτικό κάνει μια κυκλική πορεία γύρω από το ύψωμα. Και ξαφνικά, ακριβώς στην κοιλάδα που είναι από κάτω μας, ένα μικρό κοπάδι από **άλoγα**. Τρεις φοράδες και δυο μικρά, που τα έχουν ανάμεσά τους, προφανώς για προφύλαξη, και ο επιβήτορας. Βόσκουν αμέριμνα σε ειρηνική συνύπαρξη με μερικές αγελάδες. Βόσκουν αμέριμνα όλα, εκτός από τον επιβήτορα, που είναι επιφορτισμένος με τη φύλαξη της ομάδας. Αυτός δεν τρώει. Κοιτάζει τριγύρω του γεμάτος ανησυχία. Τα παρατηρούμε για λίγα λεπτά. Είναι ολόδια, με το χαρακτηριστικό κοκκινωπό τους χρώμα και τη διάπλαση των αλόγων της Πίνδου. Στη ράχη και γύρω από το στόμα, τα σημάδια "dorsal stripe" και "mealy marking", χαρακτηριστικά αρχέγονων φυλών, που δείχνουν την αρχαία καταγωγή τους. Ετοιμάζουμε τις φωτογραφικές μηχανές όταν ο αέρας ξαφνικά αλλάζει κατεύθυνση και πηγαίνει προς το μέρος τους. Ο επιβήτορας αντιλαμβάνεται την εχθρική, ανθρώπινη μυρουδιά, δίνει το σύνθημα μ' ένα μικρό χλμίντρισμα, και η αλογοπαρέα, παίρνει δρόμο. Κι εμείς παίρνουμε την κατηφόρα.

ΦΩΤ. Β. ΜΥΛΩΝΑΣ

Μια μυθική παρουσία. Τα κοπάδια των ελεύθερων αλόγων αποτελούν πανευρωπαϊκή μοναδικότητα που, αν διασωθεί και αναδειχθεί, μαζί και με τα υπόλοιπα ξεχωριστά στοιχεία μπορούν να δημιουργήσουν στην περιοχή έναν οικουριστικό παράδεισο.

Το δεύτερο ταξίδι

ΕΔΩ ΤΕΛΕΙΩΝΕΙ ΕΚΕΙΝΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΑΓΡΙΝΙΟ. Μόνο που με την Ακαρνανία δεν τελειώνεις ποτέ. Κι άμα τη δεις μια φορά είναι αδύνατο να την εγκαταλείψεις χωρίς να γνωρίσεις και τους άλλους θησαυρούς που σου υπόσχεται.

Να' μας λοιπόν για δεύτερη φορά στη γη των Ακαρνανών, φθινόπωρο 2005.

Στο Αγρίνιο μας περιμένουν στο "Εσπέρια" όπου έχουμε κλείσει δωμάτια, και είναι φιλόξενοι όπως και την πρώτη φορά.

Την άλλη μέρα ξεκινάμε αρκετά πρωί. Μαζί μας και πάλι ο Βασίλης Μυλωνάς. Θα μας οδηγήσει στη **Λεπενού** όπου έχουμε δώσει ραντεβού για αλλαγή αυτοκινήτου, αφού - το μάθαμε πια - μόνο το αγροτικό μπορεί να μας πάει στα δύσκολα μονοπάτια που επιλέγουμε. Για την ώρα βρισκόμαστε στον κεντρικό

δημόσιο δρόμο και πηγαίνουμε ΒΔ. Σε λίγο θα περάσουμε τη γέφυρα του Αχελώου και θα βρεθούμε στην Ακαρνανία. Σκεφτόμαστε πόσο εύκολο είναι σήμερα να βρεθείς από τη μια όχθη στην άλλη και ξεχνάμε παλιούς πολέμους ανάμεσα στους Αιτωλούς και τους Ακαρνανές, με σχυρό σύνορο τον Αχελώο. Έχθρα που κράτησε κοντά 200 χρόνια. Αλλά μόλις διαβούμε το ποτάμι, θα τα θυμηθούμε όλα.

Περνάμε τη γέφυρα πάνω από την τεχνητή **λίμνη Στράτος**. Μια λίμνη που έγινε για λόγους ενεργειακούς και φάνηκε πολύ πιο χρήσιμη για την άρδευση της περιοχής. Στις όχθες, μικροί παραλίμνιοι νερόλακκοι, που επικοινωνούν με τη λίμνη και έχουν εξελιχθεί σε υγρότοπους που φιλοξενούν την πλούσια πανίδα και χλωρίδα της περιοχής. Ο ταμειυτήρας του αρδευτικού φράγματος έχει παραχωρηθεί στην **Ελληνική Ομοσπονδία Θαλάσσιου Σκι**. Εγκαταστάσεις με εξέδρα εκκίνη-

ΠΟΤΑΜΟΣ ΑΧΕΛΩΣ. Το αρχαίο σύνορο ανάμεσα στην Αιτωλία και στην Ακαρνανία.

σης, βατήρες αλιμάτων και δυο ταχύπλοα, έτοιμα. Εδώ προπονούνται όχι μόνο οι αθλητές του θαλάσσιου σκι αλλά και του **ΚΑΓΙΑΚ**.

Περνώντας τη γέφυρα, το ποτάμι σαν μια ατέλειωτη κορδέλα που λαμπιρίζει στον ήλιο και μας χαιρετά. **Αχελώος!** Ο μεγαλύτερος απ' όλους τους ποτάμους θεούς. Γιος του Ουρανού και της Γαίας. Κάποτε πάλεψε με τον Ηρακλή για χάρη της Δηϊάνειρας που ήταν η μηστή του Ηρακλή. Μα ο Αχελώος νίκησε, και την παντρεύτηκε.

Μόλις περάσουμε απέναντι, τα αρχαία ερείπια μας θυμίζουν ότι εδώ ήταν η **αρχαία Στράτος**,

της και Ακαρνάνες τον ακολούθησαν στην εκστρατεία. Το 263 π.Χ. η πόλη υποτάχτηκε στους Αιτωλούς. Σήμερα Στράτος λέγεται το παλιό χωριό Σοροβίγλι.

Δίπλα στο Στράτο τα **Όχθια** με τα απομεινάρια του παλιού, ιστορικού νερόμυλου, που κάποτε έδινε ζωή στο χωριό και τώρα περιμένει να τον λυπηθούν και να τον αναστηλώσουν.

Στρίβουμε δεξιά από τον κεντρικό δρόμο και κατευθυνόμαστε προς τη Λεπενού. Θα ηβρούμε σε τρία χιλιόμετρα. Στο μεταξύ γίνεται αισθητό πως έχουμε μπει στην πιο κτηνοτροφική περιοχή της Ακαρνανίας. Τα ονομαστά

Οι χαρισματικές ντόπιες αγελάδες, ζούνε ακόμα στην Ακαρνανία.

Οχυρά τείχη και το θέατρο της αρχαίας Στράτου. (Αριστερά)

η μεγαλύτερη πόλη της Ακαρνανίας. Τα υπολείμματα από τα τείχη, ο ναός του **Στράτιου Δία** και το **αρχαίο θέατρο**, μαρτυρούν τη δύναμη και το μεγαλείο της. Το 429 π.Χ. ήταν που οι Σπαρτιάτες προσπάθησαν να την καταλάβουν μα δεν τα κατάφεραν. Στην εποχή του Αλέξανδρου η πόλη έζησε τη μεγάλη ακμή

μαύρα γουρούνια της περιοχής, ντόπια πρόβατα και κατσίκια παρουσιάζονται στη διαδρομή. Ακόμα, δυο **Ελληνικοί Ποιμενικοί** σκύλοι, ένα άλογο της **Θεσσαλικής** φυλής. Τα περισσότερα χωράφια σπαρμένα με καπνό. Ο οδηγός μάς εξηγεί ότι ο ξενόφερτος καπνός “Βιτζίνια” που σχεδόν αποκλειστικά παράγεται πια στην περιοχή, δεν μπορεί να αναπτηχθεί χωρίς μεγάλη χρήση φυτοφαρμάκων, που επιβαρύνουν το περιβάλλον και την υγεία των κατοίκων. Αντίθετα ο ντόπιος καπνός “Τσιμπέλι” που είχαν παλιότερα, προσαρμοσμένος καθώς ήταν στην περιοχή, δεν χρειάζοταν καθόλου

φάρμακα. Σταματάει το αυτοκίνητο και μας δείχνει ένα από τα τελευταία χωράφια με Τομπέλι.

Λεπενού. 17 χιλιόμετρα από το Αργίνο. Παλιές δόξες από την εποχή της Επανάστασης με τον **Αγησίλαο Λεπενιώτη**, και τα καράβια του που βούλιαξαν τον τούρκικο στόλο, έχουν τώρα ξεχαστεί. Η ιστορία και η εξέλιξη της ίδια με των άλλων χωριών της περιοχής. Μόνο που η Λεπενού σε κάτι ξεχωρίζει κι αυτό είναι τα ορυχεία της με την ονομαστή πέτρα της Λε-πενούς. Άσπρη σε μακρόστενο ορθογώνιο σχήμα, τη βλέπουμε στους τοίχους των σπιτιών και στις μάντρες όλων των γύρω χωριών. "Όταν η πόλη άρχισε να προοδεύει", διαβάζουμε στο ενημερωτικό φυλλάδιο που κρατάμε στα χέρια μας, "οι Λεπενιώτες γκρέμισαν τα σπίτια τους που ήταν χτισμένα με την πανέμορφη πέτρα της Λεπενούς, και το χωριό έχασε το παραδοσιακό του χρώμα". Σήμερα σώζονται κάτι λίγα να θυμίζουν τα παλιά.

Κάνουμε στάση στο καφενείο του Χρίστου Πάνου που μας περιμένουν, και μας κερνάνε αναψυκτικά. Εδώ θα συναντήσουμε και έναν παλιό γνώριμο, τον πρώην Δήμαρχο Στράτου, **Γρηγόρη Τζαμαλή**. Θα μας προτείνει να κάνουμε μια μικρή παράκαμψη για να μας οδηγήσει ως την κτηνοτροφική μονάδα του. Είναι από τους λίγους που διαθέτουν ακόμα κάποιες από τις τελευταίες ντόπιες αγελάδες. Μα όχι για πολύ αφού κεντρικό πρόγραμμα διάσωσης δεν υπάρχει και το κοπάδι βρίσκεται σε διαδικασία διασταύρωσης με την ξενική φυλή "Λιμουζίν".

Βρίσκουμε την ιδέα πολύ καλή και ύστερα από 3 χλμ. φτάνουμε. Οι ντόπιες αγελάδες της Ακαρνανίας μας ξαφνιάζουν. Με το σκούρο καφέ ή γκριζό χρώμα και την ανοιχτότερη γκρι-ασημένια "μπέρτα" στη ράχη, με τη μαύρη άκρη της ουράς, με το σκούρο στεφάνι γύρω από τα μάτια που "χύνεται" προς τα κάτω. Με τα παράξενα μικρά τους κέρατα που στρίβουν προς τα μέσα σα να πρόκειται να συναντηθούν οι σκουρόχρωμες άκρες τους. Κάτι μυστήριο συμβαίνει εδώ. Μάθαμε πως όταν ήρθαν οι ειδικοί να τις αναγνωρίσουν ως ελληνικές φυλές και να μπουν στο πρόγραμμα επιδότησης, τις απέρριψαν γιατί δεν αναγνώρισαν, λέει, σ' αυτές τις γνωστές τους ράτσες, αφού δεν ήταν "ούτε Κατερίνης, ούτε Βραχυκερατικές, μα κάτι ανάμεσα στα δύο"! Όμως εμείς έχουμε

ακούσει από έναν ερευνητή, που περιηγήθηκε την περιοχή, ότι πρόκειται μάλλον για άγνωστη, ντόπια φυλή της Ακαρνανίας που, λόγω άγνοιας, αφήνεται στην τύχη της να χαθεί. Αξιοσημείωτη είναι και η απεικόνιση του θεού Αχελώου σε αρχαία νομίσματα, με μικρά κέρατα ταύρου, που θυμίζουν αυτά που βλέπουμε γύρω μας. Μάλιστα ξένοι ερευνητές θέ-τουν το ερώτημα μήπως πρόκειται για τη "χαμένη" φυλή της Ηπείρου.

Όπως και να' ναι, εμείς θα τις δούμε σε λίγο να τρέχουν σα γαζέλες, ενώ δίπλα τους οι ταύροι Λιμουζίν δυσκολεύονται να κάνουν

Στα ξέφωτα του δάσους, καπνοχώραφα με καπνό Βιρτζίνια.

ακόμα κι ένα βήμα πάνω στο κακοτράχαλο βουνό! Κάτι μας θυμίζουν όλα αυτά. Μήπως τον καπνό Βιρτζίνια που δεν μπορεί να ζήσει χωρίς φυτοφάρμακα στον ξένο τόπο, και τον ανταγωνισμό του με τον ντόπιο, τον Τοιμπέλι;

Το Ξακουστό Βελανιδοδάσος

Η ΜΕΡΑ ΛΟΥΣΜΕΝΗ ΣΤΟ ΦΩΣ, είναι πολύ κατάλληλη για το δεύτερο μέρος της εκδρομής. Σήμερα θα γνωρίσουμε το ξακουστό **Βελα-**

νιδοδάσος, το μεγαλύτερο των Βαλκανίων, 140.000 στρέμματα!

Ξακουστό; Σίγουρα ήταν ξακουστό σε άλλες εποχές, τότε που έπαιξε τόσο σημαντικό ρόλο στην επιβίωση, στην οικονομία, στην ευημερία των κατοίκων. Αλλά τα χρόνια πέρασαν και όλα ξεχάστηκαν. Οι γέρικες βελανιδιές ορθώνονται περήφανες, προσπαθώντας να μας θυμίσουν τα περασμένα μεγαλεία και να κρατήσουν την αίγλη από το μυθικό παρελθόν τους, μέσα στη σημερινή παρακμή.

Στα αρχαία χρόνια αυτά τα δέντρα ήταν ιερά. Σε κάθε δρυ υπήρχε μια νύμφη, η **Δρυάδα**, που γεννιόταν μέσα στη δρυ και πέθαινε μαζί της. Σ' αυτό το Βελανιδοδάσος, που το αναφέρει ο Όμηρος, ο Εύμαιος έβουσκε τα κοπάδια του Οδυσσέα. Αλλά σε εποχές δύσκολες, από τους καρπούς του τρέφονταν όχι μόνο τα ζώα αλλά και οι άνθρωποι. Ο Ηρόδοτος μιλά για "βελανιδοφάγους" άνδρες στην περιοχή της Αρκαδίας. Και μέσα στη ζωογόνα αγκαλιά του, χτίστηκαν αρχαίες πόλεις, που κάποια από τα ερείτιά τους τα βλέπουμε ακόμα, όπως βλέπουμε και τα ερειπωμένα εκκλησιάκια που έχτισαν οι Βυζαντινοί.

τη Μάλτα. Αργότερα το εμπόριο επεκτάθηκε στην Αγγλία, την Πορτογαλία, στον Ελλαδικό χώρο. Το χρησιμοποιούσαν στη προβιομηχανική βυρσοδεψία και ως βαφική ύλη. "*Το Δραγαμέστο (σημερινός Αστακός), ήταν σπουδαίο κέντρο εξαγωγής του βελανιδιού, ως τις αρχές του 20ου αιώνα. Έτσι κατά τον 18ο αιώνα γαλλικά και κυρίως αγγλικά πλοία μετέφεραν το βελανίδι από το Δραγαμέστο στην Αγκώνα και στη Βενετία και κυρίως την Τσίβι-Ταβέκια που ήταν διαμετακομιστικό κέντρο του εμπορίου του βελανιδιού στην Ιταλία*". Και το Δραγαμέστο τότε έγινε μια μεγάλη ανθηρή πόλη 5.000 κατοίκων, εμπορικό κέντρο όλης της πε-

Τα πρόβατα "σταλίζουν" κάτω απ' τη βελανιδιά.

Γέρικες βελανιδιές υψώνονται περήφανες στις άκρες των μονοπατιών. (Αριστερά)

Αργότερα το Βελανιδοδάσος έγινε το καμάρι του Αλή πασά. Διορατικός όπως ήταν, κατάλαβε αμέσως τη μεγάλη σημασία του και φρόντισε να οργανώσει με όλα τα μέσα το εμπόριο του βελανιδιού. Κάτι που δεν ήταν βέ-βαια καινούριο αφού από τον 13ο αιώνα το "περίφημο βελανίδι του Δραγαμέστου", εξάγονταν στα βυρσοδεψία της Βενετίας. Αλλά και στη Βερόνα, στην Πάδοβα, τη Λομβαρδία,

ριοχής. Μια αίγλη που χάθηκε όταν υποβαθμίστηκε ο ρόλος του βελανιδιού.

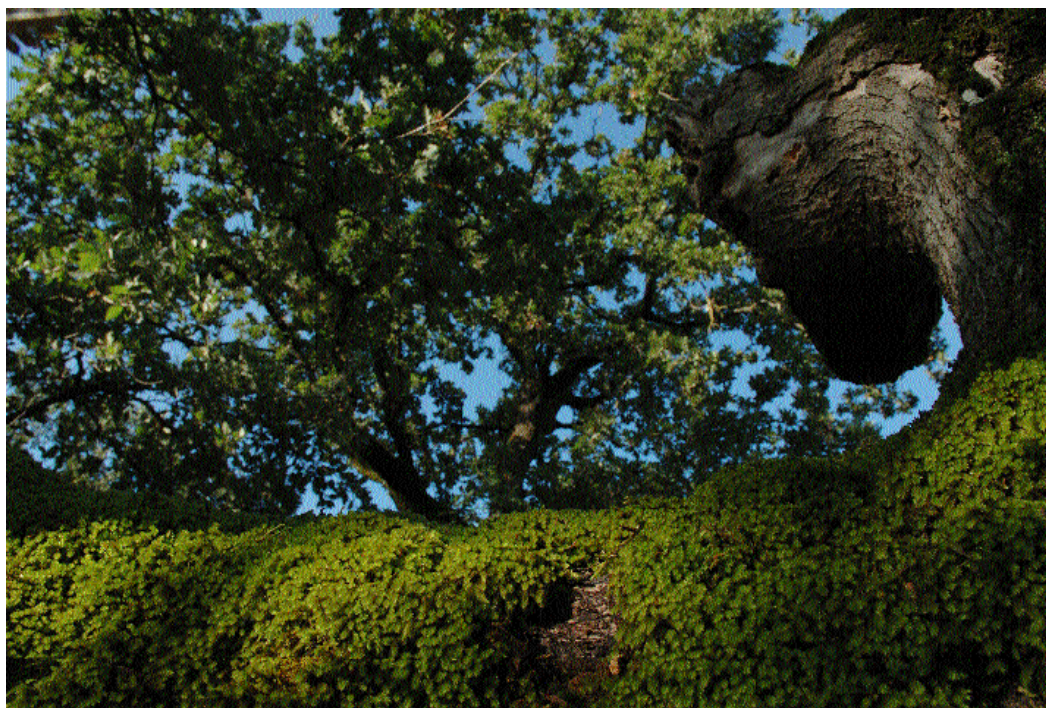
Ακολουθώντας τα βήματα ενός παλιού περιηγητή, παίρνουμε μια γεύση από την εικόνα του δάσους σ' εκείνα τα χρόνια. Ήταν στα 1809, που ο **William Martin Leake**, έκανε μια επίσκεψη στο δάσος: "*... Ξεκινούμε στις 9.25, περνούμε τη διάβαση που βρίσκεται ακριβώς στη ράχη του Προδρόμου και σε λιγότερο από*

Ξέφωτα και πυκνοφυτεμένες περιοχές, διαδέχονται η μια την άλλη.

Βρύα σκεπάζουν τον κορμό της βελανιδιάς.

Αιβάρβαρο (Dictamnus albus) Ένα από τα αγριολούλουδα του δάσους. (Κάτω)

μισή ώρα βρισκόμαστε στην κορυφή του ανχένα απ' όπου φαίνεται μπροστά μας μια πελώρια έκταση από δάση βελανιδιάς στα οποία κυκλοφορούν μόνο ληστές ή Καραγκού-νηδες με τα κοπάδια τους, και τα οποία διασχίζον στριφογυριστά μονοπάτια δύσβατα για τα άλογα. Αυτό ονομάζεται το δάσος της Μάνινας". Αυτό το δάσος της Μάνινας, πρόσφερε καταφύγιο στον Κατσαντώνη, τον Καραϊσκάκη, τον Γρίβα, τον Τσέλιο.

Το μοναστήρι μέσα στο δάσος

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ. Από την Λεπενού γυρίζουμε στο δρόμο προς το Αγκρίνιο, όμως στην Εθνική οδό θα στρίψουμε δεξιά και με κατεύθυνση ΝΔ θα πάμε προς το Βελανιδοδάσος. Περνάμε έναν κάμπο με χωράφια και τρεχούμενα νερά στην άκρη του δρόμου. Αριστερά ένας νερόμυλος, δεξιά μας η **λίμνη Οζερό** και η **Γουριώτισσα**, χωριό Καραγκούνικο όπως και στα χρόνια του Αλή πασά. Στα 22 χιλιόμετρα από τη Λεπενού, έχουμε μπει πια στο δάσος. Για την ώρα αραιά

ΦΩΤ. Β. ΜΥΛΩΝΑΣ

Θέα προς τον κάμπο και το Αγρίνιο, ψηλά από το Λιγοβίτσι ΦΩΤ. Β. ΜΥΛΩΝΑΣ

Η Μονή της Παναγιάς Λιγοβιτσιάνας και κάτω η λίμνη Οζερός.

βελανιδόδεντρα. Ο "δέντρος" έλεγαν παλιά τη βελανιδιά. Το λαμπερό χρυσόξυλο, παρουσιάζεται πού και πού, μικρά κοπάδια κατσικιών, γκρεμισμένα εκκλησάκια.

Ανηφορίζουμε και ύστερα παίρνουμε ένα σχεδόν ίσιο δρόμο που ακολουθεί, παράλληλα, την κορυφογραμμή. Στο ψηλότερο σημείο μας περιμένει ο **Αποστόλης Τζογάνης**, πρόεδρος του **Φυσιολατρικού Αθλητικού Συλλόγου "Παιώνια"** που, καθώς βρίσκεται μες "στα χω-ράφια του", αναλαβαίνει την ξενάγηση και την πληροφόρησή μας. Μα πριν απ' όλα στεκόμαστε εκεί, στο ψηλότερο σημείο με τη θέα απλωμένη μπροστά μας. Κάτω, στα πόδια μας, η λίμνη Οζερός. Αριστερά μας το μοναστήρι **Λιγοβίτσι**. Στο βάθος, πίσω από το μοναστήρι, το βουνό Πεταλάς. Πιο πίσω το **Πανατωλικό**, όπου στην πιο ψηλή κορφή του, το **Κατελάνο**, ο **Ορειβατικός Ομίλος Αγρινίου**, έχει φτιάξει το ορειβατικό του καταφύγιο. Εμπρός, η λίμνη **Τριχονίδα** και στο βάθος τα όρη της Ναυπακτίας. Δεξιά μας η λίμνη

Λυσοιμαχία και η λαμπερή κορδέλα του Αχελώου. Πιο πίσω το όρος **Αράκυνθος** με το φημισμένο Καστανοδάσος και στον μακρινό ορίζοντα, τα βουνά της Πελοποννήσου.

Αδυνατώντας να πάρουμε τα μάτια από αυτή την απίθανη θέα, καθόμαστε στο πεζούλι και συνεχίζουμε την κουβέντα με τον Αποστόλη Τζογάνη. Επιγραμματικά η ιστορία του δάσους τα νεότερα χρόνια, ακολουθεί αυτό το δρόμο. **Τα χρόνια της Κατοχής:** το δάσος γίνεται καταφύγιο για τους κατοίκους που διώκονται από τον εχθρό. **1964:** Η τελευταία διαχειριστική μελέτη του δάσους που όμως δεν εφαρμόστηκε ποτέ. **Δεκαετίες 70 - 80:** Ο αγροτικός πληθυσμός μειώνεται μαζί του και η κτηνοτροφία. **Δεκαετία του 90:** Η περιοχή παραμένει εκτός προστατευόμενης ζώνης ενώ η λαθροϋλοτομία με κίνητρο την εμπορία καυσόξυλων, μετατρέπεται σε μάλιστα. **Τέλη της δεκαετίας του 90** ιδρύεται ο "Σύλλογος Φύλων της Βελανιδιάς". **2002-2003:** Η πρώτη έρευνα βιοποικιλότητας σε ζώα και σε φυτά,

με στόχο τη διατήρηση και την ανάδειξη αξιόλογων στοιχείων του δάσους

Σ' αυτό το σημείο σταματάμε την κουβέντα για να δούμε φωτογραφίες από τα αγριολούλουδα που φυτρώνουν στο δάσος: Η ομορφιά και η ποικιλία τους είναι απίθανη: Μπάρλια, Ορχιδέα, Ορφύς, Κωνσταντινάτο, Γλωσσάκι, Ασφόδελος, όλα με τα παράξενα ονόματά τους που μπορεί να μη λένε τίποτα στον άνθρωπο της πόλης που δεν τα είδε ποτέ. Μα πάνω απ' όλα, μας γοητεύει η **Παιώνια**. Η πανέμορφη και η σπάνια πια Παιώνια, που ο Αποστόλης μας λέει ότι δεν πρέπει ποτέ να την κόβουμε! Στο δάσος υπάρχουν ακόμα ζώα, όπως ο Ασβός, το Κουνάβι, ο Αγριόχοιρος, ενώ τα παλιά χρόνια υπήρχαν και Ελάφια. Ακόμα, πουλιά, ερπετά και αμφίβια.

Αφήνουμε το αγροτικό και το 4X4, και προχωράμε προς το **Λιγοβίτσι**. Σε 10 λεπτά είμαστε στο βράχο-μπαλκόνι που πάνω του υψώνεται το μοναστήρι της **Παναγιάς της Λιγοβιτσιάνας**. Απέναντί μας και σε απόσταση 8 χιλιομέτρων, το χωριό Φυτείς (παλιός

Μαχαλάς). Στο βάθος, αν δεν υπήρχε αυτή η άγλη στον κάμπο, ίσως να βλέπαμε τη λίμνη Αμβρακία.

Η ιστορία του μοναστηριού χαμένη στο χρόνο. Ίσως δεν θα μάθουμε ποτέ πότε ιδρύθηκε ακριβώς. Μια πλάκα, εντοιχισμένη στην παλιά τραπεζαρία αναφέρει το 1737 ως το έτος ίδρυσης του. Μια δεύτερη χρονολογία - 1760 - υπάρχει σε ένα κελί, ενώ μια τρίτη - 1787 - δηλώνει το χρόνο κατασκευής της στοάς με τους κίονες. Όσο για το όνομά του, η παράδοση λέει πως το πήρε από τα δυο αδέρφια, τον Λιγοβό και τη Βενετσιάνα, σλάβικης καταγωγής, που έμεναν στο χωριό Σκουροτού, έχτισαν το μοναστήρι από ευλάβεια, κι αυτό ονομάστηκε "Λιγοβιτσιάνα". Άλλη παράδοση λέει πως στον κάμπο υπήρχε μια πόλη που την έλεγαν Λιγοβή, κι αυτή βυθίστηκε στη λίμνη Οζερό. Σε ανάμνησή της πήρε το όνομα Λιγοβίτσι ή κορφή και το μοναστήρι.

Όπως και να' ναι, ο ρόλος του μοναστηριού και των μοναχών του στα χρόνια της Επανάστασης ήταν μεγάλος, ενώ λόγω της θέσης του,

**Στο δρόμο για τον Πεταλά, η Λεπενού.
Η σπάνια και ωραία Παιώνια. (κάτω)**

υπήρξε καταφύγιο και ορμητήριο του Καραϊσκάκη. Στα 1825 καταλήφθηκε από τους Τούρκους. Αργότερα ανασυγκροτήθηκε, έγινε ξακουσμένο και πλούσιο. "Απέραντες εκτάσεις με αμπέλια και ελιές, χιλιάδες αγοπρόβατα που έβουσκαν στα πλούσια δάση και στα λιβάδια του, αποτελούσαν την περιουσία του". Αυτά ως το 1833 που με διάταγμα του Όθωνα, η περιουσία του απαλλοτριώθηκε υπέρ των ακτημόνων της περιοχής. Πέρασε περίοδο παρακμής ώσπου να ανασυγκροτηθεί και πάλι. Σήμερα είναι μοναστήρι γυναικείο σε καλή κατάσταση, και κάθε 15αυγουστο συγκεντρώνει εκεί ολόκληρο το Ξηρόμερο.

Παίρνουμε το δρόμο του γυρισμού όπου μας περιμένει μια έκπληξη: Κάποιοι αθλητές με ποδηλάτα βουνού, κάνουν τη βόλτα τους (ή μήπως προπόνηση;) στα μονοπάτια του δάσους. Όπως μαθαίνουμε από τον Αποστό-λη, μέσα στο δάσος υπάρχουν διαδρομές για πεζοπόρους και για ποδηλάτες. Πριν από λίγους μήνες φιλοξενήθηκαν εδώ ο **Πεζοπορικός Όμιλος**

Αθηνών και ο Ορειβατικός Όμιλος Αθηνών και στην πορεία που έκαναν, ακολούθησαν τη διαδρομή από το Μοναστήρι και ύστερα κορυφή-κορυφή έφτασαν στην Παλαιομάνινα. Η διαδρομή αυτή κρατάει 4 με 5 ώρες. Μέσα στο δάσος, μας ενημερώνει ο Ξεναγός μας, δεν υπάρχουν παντού μονοπάτια αλλά το έδαφος είναι βατό, ενώ υπάρχουν και αγροτικοί

ΦΩΤ. Β. ΜΥΛΩΝΑΣ

δρόμοι που χρησιμοποιούνται για ποδηλατικούς αγώνες. Ακόμα, έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον να γίνει το δάσος της Μάνινας "πανεπιστημιακό" ώστε οι φοιτητές και τα ΤΕΙ δασοπονίας Καρπενησίου, να κάνουν εδώ τις έρευνές τους. Μπαίνουνε στα αυτοκίνητα και τραβάμε νότια, προς τη Ρίγανη, διασχίζοντας το δάσος. Το σκιηγικό συνεχίζεται το ίδιο επιβλητικό: Τεράστια δέντρα, στα ξέφωτα χωράφια και βοσκοί. Κάποιες μοναχικές βελανιδιές, αποκομμένες από το υπόλοιπο δάσος λόγω της παράνομης υλοτόμησης, μας "κάνουν τόπο" για να περάσουμε.

Ρίγανη. Το χωριό βρίσκεται στο πλάτωμα "Κόκκινο Στεφάνι" που απέχει 3 χλμ. από την όχθη του Αχελώου, κάτι που ήταν μεγάλο πλεονέκτημα στα αρχαία χρόνια. Και το Παλιόκαστρο της Ρίγανης, με τα ξεχασμένα σήμερα ερείπια της αρχαίας Ακρόπολης, δείχνει ότι βρισκόταν εκεί μια σημαντική πόλη με μεθοριακά οχυρωματικά έργα, προορισμένα να προφυλάξουν την Προτεύουσα των Ακαρνάνων τη Στράτο από την οποία η Ρίγανη απέχει 13 χλμ. Μαθαίνουμε όμως ότι δεν έχει

γίνει κανένα έργο υποδομής και δεν υπάρχει πρόσβαση προς το κάστρο.

Συνεχίζουμε το δρόμο και πλησιάζουμε πια στην **Παλαιομάνινα**. Απέχει 23 χιλιόμετρα από το Μοναστήρι και είναι το μεγαλύτερο από τα χωριά του δάσους. Όταν φτάνουμε, εντυπωσιαζόμαστε από τα ωραία παραδοσιακά σπίτια που έχουν γλιτώσει από την κατεδάφιση και τον "εκμοντερνισμό". Στο μεταξύ ο Αποστόλης μας δίνει τις αναγκαίες πληροφορίες: Το χωριό είναι Βλάχικο, όπως και πολλά άλλα της περιοχής, και κατοικείται από Βλάχους της Πίνδου που έφτασαν εδώ τα παλιότερα χρόνια. Γι αυτό υπάρχει παράδοση στην κτηνο-τροφία και αυτοί ακριβώς είναι οι άνθρωποι που κατάφεραν να διασώσουν κάποιες αρχαίες φυλές ελληνικών ζώων και να τις φτάσουν ως τις μέρες μας.

Φαίνεται πως η κωμόπολη πέρασε εποχή παρακμής και εγκατάλειψης. Αυτή τη στιγμή όμως είναι γεμάτη ζωή, και μοιάζει να φυσάει παντού ένας καλός αέρας. Ανάμεσα στα άλλα, μαθαίνουμε ότι φτιάχτηκε μονοπάτι που οδηγεί στο κάστρο της πόλης, το οποίο είναι πια επισκέψιμο. Ακόμα ότι προγραμματίζεται να γίνει εδώ το πανελλήνιο **Αντάμωμα των Βλάχων**.

Είναι καταμεσίμερο και με όλα αυτά, μας

Τα μονοπάτια του δάσους προσφέρονται για πεζοπορικές και ποδηλατικές διαδρομές.

Το κάστρο της Παλαιομάνινας είναι για επισκέψιμο.

άνοιξε η όρεξη. Καθόμαστε σ' ένα παραδοσιακό εστιατόριο όπου, ύστερα από συνεννοήσεις με τον Αποστολή, μας σερβίρουν μια νοστιμότατη "βλάχικη πίτα" και ντόπιο κρασί. Για επιδόρπιο "Τσούκι" - το τοπικό γλυκό από κυδώνια που βράζουν στο μούστο και καραμελώνουν.

Και ύστερα παίρνουμε το δρόμο του γυρισμού.

Προοπτικές και Ελπίδες

ΤΟ ΤΑΞΙΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΕ τουλάχιστον προς το παρόν, γιατί είμαστε τόσο γοητευμένοι από τα θαύματα της Ακαρνανίας, που υποσχόμαστε να ξανάρθουμε σύντομα.

Συμπέρασμα; Ο τόπος είναι απίθανα προικισμένος με μοναδικά στοιχεία, που τον φέρνουν σε προνομιακή θέση, φτάνει αυτό να γίνει κατανοητό προτού καταστραφούν, αλλά να

αξιοποιηθούν όπως τους αξίζει.

Και οι απόψεις όσων έχουν ασχοληθεί με την αξιοποίηση του τόπου:

Ως προς το Βελαντιδοδάσος: Θεσμοθέτηση προστατευόμενης περιοχής. Δημιουργία σχεδίου και φορέα διαχείρισης, δράσεις προστασίας από την τοπική κοινωνία και την επιστημονική κοινότητα της περιοχής. Να μην ξεχνάμε ακόμα ότι λόγω των αδιεξόδων που δημιουργεί η χρήση χημικών στα βυρσοδεψία από την οποία προκαλείται περιβαλλοντική ρύπανση, σήμερα μεγάλες βιομηχανικές μονάδες προσανατολίζονται στην επαναχρησιμοποίηση του βελανιδιού ενώ οι αλλεργίες που προκαλούνται από τα χημικά χρώματα, οδηγούν αυτοκινητοβιομηχανίες (όπως η Μερσεντές ή η Βόλβο), να χρησιμοποιούν και πάλι τις φυσικές χρωστικές.

Ως προς την ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού: Πεζοπορικές και ποδηλατικές διαδρομές, ιππασία, κωπηλατικοί αγώνες, εκδρομές για την παρατήρηση σπάνιων ειδών ζώων,

φάρμες ντόπιων αγροτικών ζώων για την παραγωγή βιολογικών προϊόντων, καταλύματα που θα τα αξιοποιούν όλα αυτά, χωρίς να ενοχλούν ή να καταστρέφουν το περιβάλλον. Με άλλα λόγια, οι σημαντικότετοι αρχαιολογικοί χώροι, το μοναδικό Βελανιδοδάσος, οι λίμνες Αμβρακία, Στράτος, Οζερό, ο ποταμός Αχελώος, τα κοπάδια των ελεύθερων Αλόγων του Πεταλά, οι αρχαίες φυλές ελληνικών ζώων που ζούνε ακόμα στις φάρμες, με μικρά έργα υποδομής θα μπορούσαν να γίνουν επισκέψιμα και να δημιουργήσουν έναν παράδεισο εναλλακτικού τουρισμού, που θα έδινε στον τόπο αίγλη και κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη.

Ευχαριστίες οφείλω:

Στο **Βασίλη Μυλωνά**, για τη φιλοξενία, την ξενάγηση, τις πληροφορίες, τη συμπαράσταση. Στον **Αποστόλη Τζογάνη**, για την ξενάγηση, τις

πληροφορίες, τη βοήθεια. Στον **Γρηγόρη Τζαμαλή**, για την ξενάγηση, τις πληροφορίες, τη βοήθεια. Γενικά όλους όσους βοήθησαν με τον τρόπο τους, ώστε να γίνει αυτό το ταξίδι ενδιαφέρον και δημιουργικό.

Χρήσιμες Πληροφορίες

- ♦ Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Αιτωλίας και Ακαρνανίας : Τηλ. 26310 51636
- ♦ Δήμος Θέρμου 26440 22386 και 26440 22264

ΞΕΝΩΝΕΣ

- ♦ Στο Δογρί: ΝΤΟΓΡΙ :Τηλ. 26410 61166, 63293
- ♦ Στα Βαρεία: ΕΛΛΗ Τηλ. 26440 61116, 51437
- ♦ Στην Καλλιθέα: Β. Παναγι/λου Τηλ. 26440 61220
- ♦ Στην Κ. Μυρσιά: ΝΤΑΛΑΣ Τηλ. 26440 51315, 51163
- ♦ Στον Θέρμο: ΘΕΡΜΙΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝ Τηλ. 26440 24024, 24330
- ♦ ΑΙΤΩΛΙΑ 26440 22394

Παλιομάνινα. Η γέρικη βελανιδιά μας θυμίζει ότι κάποτε το δάσος απλωνόταν παντού. Εγκαταλειμμένο σπίτι στην Παλιομάνινα.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ στο Αγρίνιο:

"ΓΑΛΑΞΙΑΣ" Τηλ. 26410 23551

"ΕΣΠΕΡΙΑ" Τηλ. 26410 23033

"ΛΗΤΩ" Τηλ. 26410 23043

"ΣΟΥΜΕΛΗ" Τηλ. 26410 23473, 26410 44590

"ΤΟΥΡΙΣΤ" Τηλ. 26410 26665

ΡΑΦΤΙΝΓΚ, ΚΑΝΟΕ - ΚΑΓΙΑΚ

Χάνι Μπανιά, Τηλ. 26340 24556

♦Φυσιολατρικός Αθλητικός Σύλλογος "Παιώνια" (έδρα Σκουρτού) Τηλ.: 26460 93188

♦Σύλλογος Φίλων Βελανιδιάς και Περιβάλλοντος "Αμαδρυάδα" (έδρα Αθήνα) Τηλ.: 210 5230359

♦Ορειβατικός Όμιλος Αγρινίου (έδρα Αγρίνιο) Τηλ.: 26410 45512

Τμήμα Χάρτη "Στερεά Ελλάδα" 1 : 250 000 των Road Editions.

Βιβλιογραφία

*Β. Βλάμη - Στ. Ζόγκαρης - Π.Δ. Δημόπουλος: Βελανιδιάς Εξημέρου Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων - Σύλλογος φίλων της Βελανιδιάς και Περιβάλλοντος "Αμαδρυάδα" - Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε., 2003

*Τ.Ε.Ι. Λαμίας - Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου: Δάση βελανιδιάς, Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον (Πρακτικά Ημερίδας). Μεσολόγγι 2002

*Η Βελανιδιά. Τριμηνιαία έκδοση του Συλλόγου Φίλων της Βελανιδιάς και Περιβάλλοντος "Η Αμαδρυάδα", τευχος 7, 2005

*Οδοιπορικό στο Δήμο Στράτου. Δήμος Στράτου

*ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ. Φυσικό Περιβάλλον, Ιστορία, Μνημεία, Οικολογικές και Πολιτιστικές Διαδρομές. ΤΕΑΚ Ν. Αιτωλοακαρνανίας Ε.Ε.Τ.Α.Α. (1997)

*Προστασία, ανάδειξη και ορθολογική διαχείριση βελανιδιάς Εξημέρου Αιτωλοακαρνανίας (Επιστολή Φίλων της Βελανιδιάς, προς αρμόδιους φορείς, 2001)

*Μακρίνας Μαροπούλου, ηγουμένης Ιεράς μονής Κοιμήσεως Θεοτόκου: Το Μοναστήρι της Παναγίας στο Λιγοβίτσι Εξημέρου. Έκ. Ι.Μ. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Λιγοβίτσι 1994.

